

He's walking like a small child  
But watch his eyes burn you away.

*Iron Maiden.*  
*Children Of The Damned, 1982*<sup>1</sup>

## 1

— Ти як?

Марк знизав плечима та підтягнув ковдру до підборіддя. Круглі скельця окулярів підкреслювали темні западини довкола очей, роблячи хлопчика схожим на маленького витрішкуватого лорі<sup>2</sup>.

— Нормально.

Дід ковзнув швидким поглядом по книжці на столі, здогадався, що за вечір її не розгортали, зиркнув на вимкнений планшет, край якого вистромлювався з-під подушки, після чого перевів очі на онукове обличчя. Пухкі щоки, крихітна ямка на м'якому підборідді, шовковисте й тонке, злегка закучерявлене на кінцях русяве волосся. Товстуном Марк не був, принаймні поки що, хоча пухова перина і не приховувала воскової м'якості й податливості його тіла. Стегна були широкими, плечі вузькими, на тендітних руках — жодного натяку на м'язи, зате на шиї, коли хлопчак

<sup>1</sup> Він ступає неначе дитя, / Та стережись: його очі пропалюють наскрізь (*англ.*). (*Iron Maiden*, пісня «Діти проклятого», 1982.) — *Тут і далі прим. авт.*

<sup>2</sup> Лорі (лат. *Lorisidae*) — родина нічних приматів підряду Мокроносі, що поширені у Південно-Східній Азії та Африці. Мають характерні для нічних звірів великі очі, спрямовані вперед.

втискав голову між пліч, з'являлися виразні складки. На відміну від Яни, Маркової мами, Арсен Грозан не переймався надмірною вагою онука. Причин бити на сполох він не бачив: порівняно з іншими дітьми Марк не був аж таким фізично пасивним. Окрім того, Арсен десь читав, що у підлітків таке трапляється: організм накопичує запаси перед стрибком зросту.

Хай там як, Маркові таки справді не завадило би трохи підрости. Хлопчак був малим — мініатюрним, заледве не крихітним. Наступного тижня хлопцю виповнюється чотирнадцять, однак у школі навіть молодші на рік семикласники міцніші за нього.

Марк сторожко блимав з-за скелець, й Арсен раптом зміркував, що ні, не лорі, хлопчак схожий радше на набундючене совеня. Марк здавався надміру зосередженим, проте чоловік знав, що це лиш захисний механізм: насторожена вдумливість приховувала розгубленість і переляк.

— Якщо не хочеш, можеш завтра до школи не йти. За батьків не хвилюйся, я все владнаю. І записку напишу.

Фраза прозвучала недоладно, майже безглуздо, й Арсен це усвідомлював. Просто не знав, що ще сказати. За останні десять хвилин, попри всі намагання, він не видобув із себе жодного слова, що могло би підбадьорити чи допомогти. Щойно народившись, слова кудись провалювалися, тонули в мозку, неначе каміння. Та й узагалі говорити було важко — в буквальному сенсі, — так наче хтось заморозив м'язи навкола рота.

Марк насупився та мотнув головою.

— Ні, я піду, все нормально.

Арсен відвернув голову та глянув у вікно. Сонце сіло, проте на горизонті, затиснута між землею та рваними зимовими хмарами, ще яскріла червона смужка, фарбуючи рожевим західну околицю Рівного. Будинок, у якому вони трохи більше ніж півроку тому придбали квартиру, розта-

шовувався в центрі міста, на тихій і короткій, завдовжки із сотню метрів, вулиці Квітки-Основ'яненка. Поруч багатоповерхівок не було, тож із висоти восьмого поверху шістдесятисемірічний Арсен бачив нічне місто немов на долоні.

Тим часом Марк не зводив прискіпливого погляду з діда, і поступово на хлоп'яче обличчя поверх старанно приховуваної розгубленості свіжими мазками лягало здивування. Дід не мав вигляду ні змарнілого, ні пригніченого — жилага фігура досі нагадувала пророслий на сухому ґрунті бур'ян, — однак шкіра на кутастому лиці здавалася присипаною пилом, а риси обважнілими від думок, які він марно намагався витравити з пам'яті. Мабуть, чи не вперше Марк не помічав задериковатих вогників у обведених зморшками дідових очах, вогників, що виявляли абсолютне, майже містичне розуміння того, як працює цей світ і як ухилятися від його ударів. Хлопець не міг збагнути, чому його дід, який завжди знаходив відповіді на будь-які запитання, якому кількома словами вдавалося вирішити будь-яку проблему, має вигляд якийсь... невпевнений. Це заливало груди огидним почуттям безсилля. І ще — розчаровувало. Марк пригадав, як на початку минулого літа, за тиждень до переїзду до нової квартири, він разом із найкращим другом Тімою (хоча навряд чи слово «найкращий» тут доречне, оскільки справжніх друзів у Марка не було) підпалили знайдену в дворі пластикову пляшку з-під кока-коли. Хлопець на мить заплющив очі, згадуючи, як пляшка розм'якала й зминалася під вогнем, а потім звів погляд на засмагле, ледь видовжене обличчя діда і подумав, що спостерігає щось подібне, тільки не з пластиком, а з плоттю. Арсенові губи залишалися стиснутими, проте лінія підборіддя втрачала чіткість.

— Мама дуже знервована, — сказав Арсен. — Її уже тричі телефонували батьки Гришиної.

— Я чув.

«Ще б пак ти не чув». Під час третього дзвінка Яна, завжди привітна та врівноважена, не стрималася і почала кричати у відповідь. Віктор, Арсенів син, гримнувши дверима, зачинився у спальні, а сам Арсен стояв, переминаючись з ноги на ногу, і не знав, що робити. Він розумів, як після того, що сталося з Юлею Гришиною, почувуються її батьки, усвідомлював, що Яна, в принципі, не має права підвищувати голос, але водночас не міг збагнути, якого дідька батьки тієї бідолахи хочуть від його невістки та сина. Так наче Яна чи Віктор могли чим-небудь зарадити. Так наче його онук винен, що опинився біля того будинку.

— Батько ще читає або вдає, ніби читає, а мама вже лягла, я переконав її дати тобі спокій. — Привид розгубленої посмішки майнув стомленим обличчям. — Сподіваюсь, до завтра вона трохи вгамується, та й ти прийдеш до тями.

Марк знову кивнув (голова опустилася — ніс на секунду сховався за краєчком ковдри — і повільно піднялася). Потім повторив утретє:

— Все нормально, діду.

Хоча, певна річ, ні, все було далеким від нормального. Вони обоє це усвідомлювали.

Широко розплющені зеленкувато-сірі очі хлопця не відлипали від дідового лиця.

— Мене тепер називають Малюк Мордор, — ледь чутино зронив він.

— Хто?

— Адріан... Орест... ну, інші теж. Навіть дівчата.

— Вони зачіпали тебе? Казали в обличчя?

— Ні, але я чув, як вони говорили між собою.

— Це через того другого хлопця... — Арсен поводив губами з боку на бік, згадуючи прізвище, — ...через Шпакевича?

— Так, і через Тоху теж.

Чоловік похитав головою. Хто ж знав, що так складеться?

— Але ж ти розумієш, що це лише збіг.

— Так, — промовив Марк, — я розумію, — і стримався, щоб не закінчити: зате вони не розуміють.

— Тоді не зважай. Поговорять і заспокояться.

— Я не зважаю.

І вони замовкли.

Арсен знову втупився у вікно. Ніч розчавила червону смужку над горизонтом, і тепер підсвічене вогнями місто мовби зависло в чорноті. Марк лежав, склавши під ковдрою руки на грудях, і чекав на запитання про те, що він робив у будинку на Міцкевича... до того, як натрапив на Гришину. Після чого — він знав — доведеться все розповісти. Хлопець ніколи не обманював діда, та й зараз відчував, що не зможе, попри те що мусить. Тобто потреби обманювати не було, але й сказати правду він не міг. Соромився. Якби перед ним сиділи мама та батько, Марк ще якось би викрутився. Не через те, що батьки більш довірливі чи менш проникливі, зовсім ні, просто його стосунки з дідом були особливими. Винятковими, як казала бабуся. Відтоді як Марк почав усвідомлювати себе, ні на що інше в питаннях пізнання світу він не покладався так, як на судження діда, а тому розумів: збрехавши, він більше не зможе спокійно дивитися в дзеркало, вважатиме себе кінченим зрадником чи щось таке. Ставало бридко вже від того, що така думка з'явилася в голові.

Утім, Арсен нічого не запитав — їм обом не подобалася ця розмова. Того вечора, розмовляючи, вони почувалися так, наче опускалися на дно замуленого озера, тож, коли Арсен підвівся, незграбно побажав на добраніч і вийшов з кімнати, обоє — і дід, і онук — відчули полегшення.

Чи не вперше в житті вони відчули полегшення, залишаючи один одного на самоті.



## 2

Довго потому, як Арсен пішов, Маркові не вдавалося заснути. Нічних кошмарів він не боявся: два роки тому, коли хлопцю виповнилося дванадцять і він тільки почав набирати вагу, дідусь у звичній ненав'язливо-виваженій манері пояснив, що таке смерть. Чому дідусь, а не батько? Віктор Грозан ніколи не знаходив часу на сина, і що гірше — ніколи надто не переймався тим, що не може його знайти. Це було однією з причин, чому в січні 2010-го, пропрацювавши десять років старшим помічником на ролкері<sup>1</sup> «Höegh Trotter» і так не дочекавшись посади капітана, Арсен Грозан не став продовжувати контракт із норвезькою компанією «Höegh Autoliners». Бачачи, як його син повторює ті самі помилки, яких він сам припускався у молодості, Грозан-старший вирішив повернутися до України. Раніше, ще на посаді третього помічника контейнеровоза невеликої роттердамської компанії «Langbroek Seaways BV», Арсен захопився популярною наукою. Все почалося з «Короткої історії часу» Стівена Гокінга та «Космосу» Карла Сагана, які він узяв почитати в одного з капітанів «Langbroek Seaways». Після них заходився шукати подібні книжки в кожному порту. Тож після повернення до Рівного, не маючи навичок спілкування з дітьми та навіть приблизного плану, як завоювати прихильність онука, Арсен Грозан узявся підкидати Марку науково-популярні книги. Спочатку прості — про техніку, Землю, Сонячну систему, в яких картинок було більше, ніж тексту, а згодом складніші — про розвиток науки, космологію, еволюцію, будову людського тіла та навіть

<sup>1</sup> Ролкер — велике вантажне судно для перевезення колісної техніки та вантажів, яке завантажують і вивантажують через носові, бортові чи кормові ворота за допомогою автотранспорту чи спеціальних тягачів. В англійській термінології «ролкер» також позначають *roll-on/roll-off ship* (корабель класу «вкотився/викотився») чи *vehicle carrier* (дослівно — «машиновоз»).

теорію відносності. Чоловік ретельно відбирав те, що давав читати онуку: дбав, щоби книги не містили математики чи чогось такого, що може відлякати підлітка, і водночас були достатньо складними, щоб поступово розвинути у хлопця правильне з наукової точки зору розуміння природи та всесвіту.

Утім, жодна з тих книжок не давала відповіді на запитання, що відбувається, коли дразлива пауза між ударами серця розтягується до безкінечності, а тому пізньої осені 2014-го, на другий день після похорону бабусі Валі, Арсенової дружини, Марк попросив діда пояснити: що стається з людиною після смерті. Хтозна-як Арсен віднайшов у собі сили відповісти. Сьогодні Марк не пам'ятав і половини тієї розмови, та все ж пригадував, що дід розповідав, як зупиняється серце, як після зупинки кровообігу до нейронів — крихітних структурованих шматочків плоті, з яких складається мозок людини, — припиняється надходження кисню, як нейрони гинуть від гіпоксії, після чого на електроенцефалограмі зникають коливання та залишаються прямі лінії, що вказує на те, що думки, пам'ять, свідомість — усе, що робить людину людиною, — безслідно зникають. Вуаля — ось це і є смерть. Дванадцятирічний Марк посоромився уточнити, що таке електроенцефалограма, проте того, що зрозумів, вистачило, щоб сформулювати у нього непритаманне його вікові, цілковито позбавлене містичності усвідомлення смерті. Тож хлопець не боявся тіней, що піднялись із закутків кімнати, коли останні кволі промені призахідного сонця сповзли за горизонт. Вимкнувши світло, він лежав із заплющеними очима та длубався у спогадах про день, що минув.

Ближче до півночі хмари стоншилися, а згодом розійшлися. Марк розплющив очі та почав розглядати сріблястий вінець довкола місяця. Що було дивно — дивно навіть для нього самого, — він думав не про Юлю, не про

розпростерте, неприродно скорчене тіло, з дико викрученими кінцівками, біля своїх ніг. Чомусь думки завертали до інциденту, що трапився місяць тому, коли він із батьками повертався з відпочинку в Львові. Віктор обіцяв звозити їх до аквапарку ще за місяць до того, як вони перебралися до нової квартири, проте ніяк не міг знайти час. На початку 2015-го батько влаштувався на нову роботу — керівником мережі меблевих салонів «Затишна кімната» у Рівненській і Волинській областях — і впродовж року зі шкіри пнувся, щоб виконати перший план. Лише наприкінці січня 2016-го йому вдалося вирватися з роботи. П'ятничного вечора вони виїхали машиною з Рівного (Арсен, сказавши, що за життя достатньо надивився на воду, залишився вдома), переночували у львівському готелі, після чого всю суботу провели в аквапарку «Пляж».

Назад вирушили в сутінках. Марк сидів на пасажирському сидінні праворуч від Віктора, Яна напівлежала на задньому. Кілометрів за двадцять від Львова погода зіпсувалася: з обважнілих, навислих низько над дорогою хмар повалив мокрий лапатий сніг. Якийсь час сніг танув, не долітаючи до землі, проте температура неухильно падала, і невдовзі дорогу почало замітати. Перед Бродами снігопад посилювався, і видимість погіршилася так, що Віктор — попри те що його «Nissan X-TRAIL» непогано тримався нечищеної, вже цілковито білої дороги, — був змушений скинути швидкість до 80 км/год.

Одразу за Бродами потягнувся ліс. Пониклі від наліпленого снігу дерева обтискали трасу з обох боків, неначе намагаючись розчавити її, виштовхати з-поміж себе. Відтоді як проминули місто, зустрічних машин не було. Віктор почувався розслабленим і, мабуть, саме тому прогавив темний клубок, що вигулькнув у розмазаному снігопадом світлі фар праворуч від дороги. Марк виявився уважні-